

پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی

گزارش تحلیلی

ارزیابی مشاهدات توله های یوزپلنگ در زیستگاه ها

ماده و سه توله یوزپلنگ در پارک ملی سیاهکوه (مرداد ۱۳۸۹) // عکس توسط شکوهی و حسینی

نگارش:

محمدصادق فرهادی نیا

علیرضا جورابچیان

مهر ۱۳۸۹

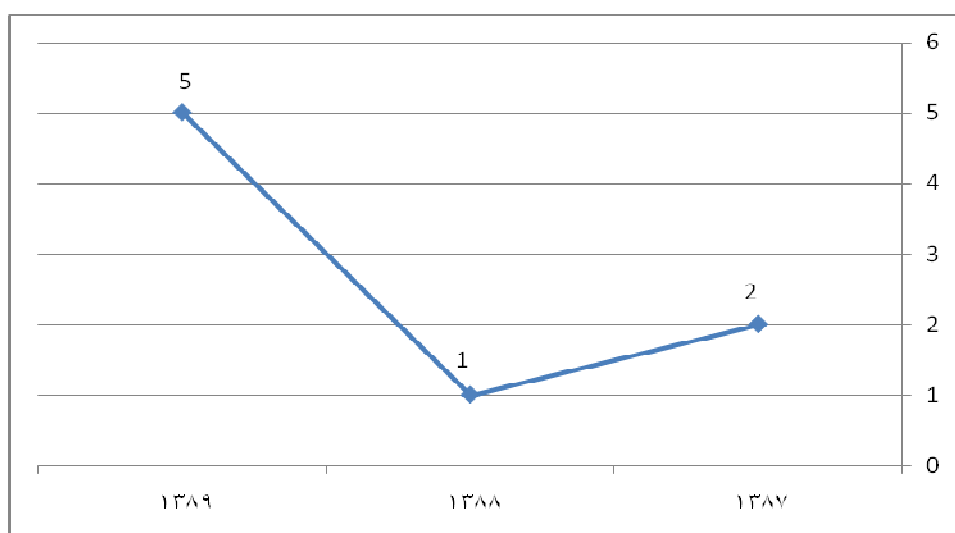
مقدمه

مشاهده توله یوزپلنگ در زیستگاه ها همواره می تواند نشان از پویایی جمعیتها و زادآوری آنها و سلامت و امنیت نسبی زیستگاه ها داشته باشد. از این رو در این گزارش، وضعیت زادآوری یوزها در ایران براساس گزارشهای مستند طی ۳ سال اخیر (از ۱۳۸۷ تا ۱۳۸۹) مورد بررسی قرار گرفته است.

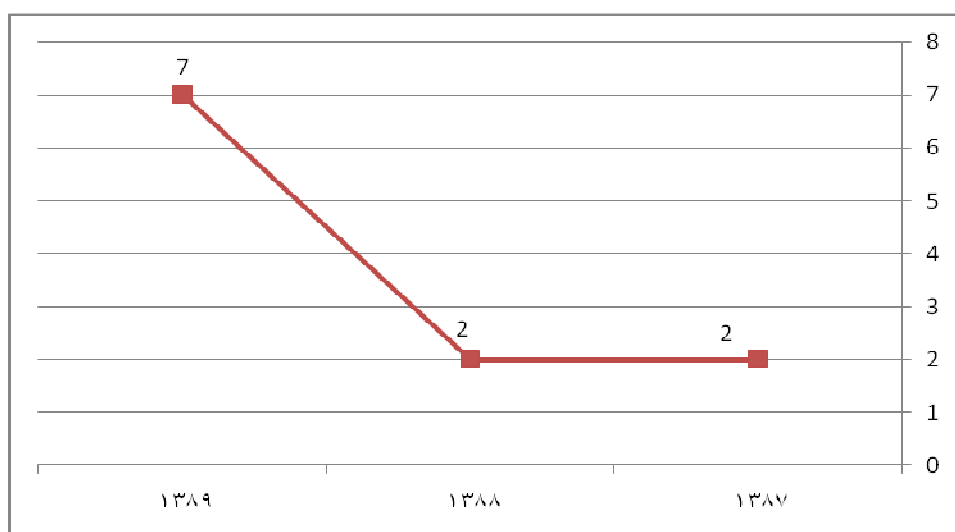
طی ۳ سال گذشته در مناطق زیر توله یوز مشاهده شده است:

سال	مناطق که توله یوز در آنها ثبت شده است	مجموع تعداد مناطق	مجموع تعداد خانواده ها	مجموع تعداد توله ها
۱۳۸۷	بافق و نای بندان	۲	۲	۵
۱۳۸۸	توران	۱	۲	۴
۱۳۸۹	نای بندان، دره انجیر و آریز، توران، میاندشت و سیاهکوه	۵	۷	۱۲

به عبارت دیگر، تعداد مناطق و تعداد مادرانی دارای توله به صورت نمودارهای زیر می باشد:

نمودار شماره ۱: تعداد مناطقی که توله یوزپلنگ در آنها ثبت شده است

نمودار شماره ۲: تعداد خانواده های یوزپلنگ که حضور آنها قطعی شده است

در سال ۱۳۸۷، در ۲ منطقه یوز همراه با توله مشاهده شده بود، حال آنکه در سال ۱۳۸۸، تنها در منطقه توران یوز همراه با توله هایش مشاهده شد و عدم مشاهده توله یوزپلنگ در سال ۱۳۸۸ در اکثر زیستگاه های یوزپلنگ در ایران، نگران کننده بوده است. البته لازم به ذکر است که دلیل آن هنوز مشخص نبوده و کماکان در دست بررسی می باشد.

در سال ۱۳۸۹، در ۵ منطقه در مجموع ۷ ماده یوز همراه با توله مشاهده و ثبت شد که به شرح زیر می باشد:

دره انجیر - آریز	سیاهکوه	میاندشت	توران	نای بندان	
۱	۱	۱	۳	۱	تعداد ماده همراه با توله
۱	۳	۲	۵	۱	تعداد مجموع توله ها

براین اساس، در سال ۱۳۸۹ حداقل ۱۲ توله یوزپلنگ در ایران به دنیا آمدند که البته متأسفانه ۲ فرد به دلیل تصادف با خودروهای عبوری در شمال شرقی توران از بین رفتند و این درحالی است که در همین زمان حضور یک ماده یوز دیگر همراه با یک توله در جنوب توران ثبت گردیده بود. همچنین، یک ماده یوز همراه با ۲ توله در شمال غربی این منطقه در اوایل مهرماه مشاهده گردید.

توله یوزهای کشته شده در تصادف با خودروهای عبوری در توران (عکس از اداره کل حفاظت محیط زیست سمنان)

مشخصات خانواده ها

در منطقه توران، در سال ۱۳۸۸، گزارش از زادآوری تنها یک ماده یوز در دست می باشد، حال آنکه در سال ۱۳۸۹ گزارشها دال بر زادآوری حداقل ۳ ماده می باشد (که البته یکی به دلیل تصادف از بین رفت). مقایسه این اطلاعات و سایر گزارشهای مربوط به این منطقه طی سالهای پروژه می تواند متضمن این نکته باشد که در ذخیره گاه زیستکره توران، در هر سال معمولاً حداقل ۲-۳ خانواده مجزا از یوزها حضور دارند.

درمورد پناهگاه حیات وحش میاندشت ذکر این نکته ضروری است که مشاهده یوز همراه با ۲ توله امسالی آن برای نخستین بار از پنج سال پیش رخ داده است. البته لازم به ذکر است که این به معنای عدم زادآوری یوزها طی سالهای گذشته در این منطقه نمی باشد و در تمامی سالهای گذشته، یوزهای نابالغ مشاهده شده اند، لیکن هیچیک مربوط به ماههای نخست پس از به دنیا آمدن یوزها نبوده است. میانگین تعداد توله ها در این منطقه ۱ تا ۲ بوده که تعداد توله های این مشاهده نیز در همین بازه قرار دارد.

پارک ملی سیاهکوه یزد برای دومین بار شاهد حضور یوز همراه با توله بود. پیش از این در سال ۱۳۸۶ نیز یک یوز همراه با ۳ توله اش در این منطقه مشاهده شده بود و این بار، دوباره یوز ماده ای همراه با ۳ توله در این منطقه عکسبرداری شد. نظر به آنکه هر دوبار ۳ توله مادر را همراهی می کرده اند، نشان از لزوم مطالعات در این منطقه دارد.

در سال ۱۳۸۸ توله یوزی در نای بندان مشاهده نشد، ولی در سال ۱۳۸۷ ماده ای همراه با ۲ توله در چشمه کویری این منطقه مشاهده شده بود. در سال جاری نیز حضور یک یوز همراه با یک توله در نای بندان قطعی گردیده بود. محیط بانان منطقه حفاظت شده بافق از حضور یک ماده یوز همراه با یک توله در محدوده آریز (حداصل بافق و دره انجیر) خبر داده بودند. در مهرماه، رد یک یوز همراه با توله در محدوده بزوا دره انجیر مشاهده شد که با این فرض که احتمالاً همان خانواده بوده اند، پس برای کل این ۲ منطقه یک خانواده در نظر گرفته می شود.

همچنین در سال ۱۳۸۹ گزارشی از سوی رانندگان به آقای بهمن نجفی (کارشناس امور حفاظتی پروژه) در راور داده شد که یوزی همراه با توله در دربند راور مشاهده شده بود. لیکن به دلیل مستند نبودن این گزارش و عدم تأیید آن

توسط هیچیک از کارشناسان پروژه یا اداره کل کرمان، از این گزارش صرف نظر می شود. لازم به ذکر است که زادآوری یوزپلنگ یکی از مهمترین جنبه های اکولوژیک آن می باشد. در تانزانیا، از هر ۲۰ توله یوز، فقط ۱ قلاده آن به سن ۲ سالگی که مرز استقلال از مادر است، می رسد (یعنی ۵٪) ولی در آفریقای جنوبی میزان بقای توله ها حدودا ۳۰٪ محاسبه شده است. با توجه به تعدد تعداد توله های بزرگتر از ۴-۳ ماه در سال جاری (معمولا بیشتر تلفات تا پیش از این سن رخ می دهد)، به نظر می رسد میزان بقای توله ها در ایران بیش از آفریقا باشد. یکی از علتهای اصلی عدم بقای توله ها را کشته شدن توسط سایر گوشتخواران (مانند شیر، کفتار خالدار و پلنگ در آفریقا) می دانند. البته ذکر این نکته لازم است که حضور گوشتخواران بزرگ جثه و زادوولد آنها گویای واضح سلامت نسبی هر زیستگاه می باشد.

یوزهای ایرانی عمدتا فروردین و اردیبهشت زایمان می کنند. بهترین شیوه برای بررسی زادآوری گوشتخواران، ثبت تعداد توله ها در فاصله کوتاه پس از زایمان است که نشان دهنده تعداد واقعی توله های متولد شده است، زیرا طی هفته های نخست مرگ و میر باعث می شود که تعداد توله هایی که در هفته ها و ماه های آتی همراه مادر دیده شوند، نشان دهنده تعداد دقیق متولد شده نباشد. در ایران تابحال تنها در دو نوبت توله ها درون لانه مشاهده شده اند که هر دو ۴ توله بوده اند.

براساس بررسی و محاسبه تعداد توله های همراه با مادر (۳ ماهه تا ۱/۵ ساله) که توسط افراد مختلف در زیستگاه ها گزارش شده است، میانگین تعداد توله های آنها، ۲ تا ۳ قلاده است (درمورد پلنگ ایرانی، ۱ تا ۲ قلاده است، به عبارت دیگر نرخ افزایش جمعیت یوزپلنگ در ایران از پلنگ بیشتر است). یوزها تا ۳ ماه شیر می خورند، ولی تا ۲ ماهگی خیلی کم از لانه خارج می شوند. در دوران شیرخوارگی، ماده ها تا دو برابر دوران عادی به آب نیاز داشته و حتما باید به صورت مرتب شکار کنند و هرچه بیشتر شکار کنند، به آب بیشتری نیاز دارند.

با توجه به آنکه درسال جاری هیچ لانه ای پیدا نشد، ولی مشاهده و ثبت ۷ خانواده یوز همراه با ۱۲ توله این امیدواری و احتمال را می دهد که توله های دیگری نیز توسط ماده های دیگر در زیستگاه های یوز متولد شده اند ولی به دلیل کمبودها و نارسایی ها و ویژگی های رفتاری یوزها توسط محیط بانان مشاهده نشده اند. براساس بررسی های صورت گرفته، حدودا ۲۰٪ جمعیت یوزها در ایران (در زیستگاه هایی که مورد بررسی های جمعیت شناختی قرار گرفته اند)، نابالغ بوده و نوید روندی روبه رشد را برای یوزهای ایران می دهد.

